

Kwartaalblad van de vereniging van oud-parlementariërs
29e jaargang
september 2022
Nummer 111

NESTOR

INHOUDSOPGAVE

- 2 Van de redactie
- 3 Nederland Tambour-maître in Brussel?
Onze positie in de EU doorgelicht;
- Bob van den Bos
- 8 De Defensienota 2022;
- Monique de Vries
- 10 Het parlement als “theater van onenigheid”
Over omgangsvormen en taalgebruik in het
parlementair debat
- Cees Bremmer
- 13 Nederland-Indonesië:
Vervolg van een koloniale geschiedenis
- Joost van Iersel
- 17 Nieuw verschenen boeken
- 18 Terugblik voorjaarsvergadering 22 juni 2022
- 19 Overledenen
- 19 Redactie
- 20 Interview Ina Brouwer
- Paul van der Kraan

VAN DE REDACTIE

Terwijl ik dit schrijf luister ik naar de BBC die verslag doet van alle gebeurtenissen omtrent het overlijden van Koningin Elizabeth II. Een koningin die is geboren kort na de 1ste Wereldoorlog en is opgegroeid in de 2de Wereldoorlog. Een koningin die twee dagen voor haar overlijden nog haar 15e premier verzocht een regering te vormen. Haar hele regeerperiode van 70 jaar is verweven met de geschiedenis van Groot- Brittannië en de wereld daarbuiten. Zij is getuige geweest van een wereld die enorme veranderingen heeft ondergaan, ten goede en ten kwade.

Dit nummer van Nestor gaat voor een belangrijk deel over de wereld buiten Nederland. Een uitgebreid artikel over de positie van Nederland in de EU. Wat is de positie van Nederland in Europa nu wij nieuwe coalities moeten smeden na het vertrek van Groot- Brittannië?

Ook een gesprek met Henk van Hoof over de Defensienota 2022 en de daaruit vloeiende omslag van het beleid.

De laatste jaren zijn er vele boeken geschreven over de gebeurtenissen die hebben geleid tot de onafhankelijkheid van Nederlands-Indië. De verschillende invalshoeken worden in dit nummer belicht.

Tenslotte: is er in de loop der jaren echt zoveel veranderd in het taalgebruik in de Tweede Kamer? U leest het in deze Nestor.

Natuurlijk vindt u ook weer een overzicht van recent verschenen boeken met een politieke invalshoek en een interview met een voormalig lid van de Tweede Kamer. Dit keer Ina Brouwer.

We leven in “interessante tijden” en ieder van ons zal de vele ontwikkelingen in ons eigen land en internationaal met belangstelling maar ook bezorgdheid volgen. We staan met elkaar voor grote opgaven.

Waar mogelijk proberen wij in Nestor de belangrijkste thema’s nader te belichten.

NAJAARSVERGADERING VOP

20 oktober 2022 te Leiden
Uitnodiging en verdere informatie worden in de week van 26 september aan de leden toegestuurd.

Nederland
Tambour-maître
in Brussel?

Onze positie in de EU doorgelicht

Nederland gaat ‘een voortrekkersrol spelen’ in de Europese Unie, aldus het regeerakkoord van VVD, D66, CDA en CU. Tambour-maître, waren we dat niet al? Van de zuinige landen, toch? Zeker, maar het huidige kabinet wil nu zelfs als chef d’équipe fungeren ‘voor en binnen een sterke en slagvaardige EU’. Dat is een opmerkelijk verschil in ambitie met de vorige kabinetten-Rutte. Wat is er veranderd? In Europa, in Nederland? Is onze politieke en diplomatieke status in de EU wel hoog genoeg om de hele fanfare achter ons aan te krijgen? Hoe sterk staan we eigenlijk in Brussel?

In algemene zin geldt Nederland als een welvarende, hoogontwikkelde, goed bestuurde en betrouwbare lidstaat. Als een van de oprichters heeft ons land een zeer lange ervaring met Europese besluitvorming. Nieuwe lidstaten

gingen graag bij ons ‘in de leer’. Door alle uitbreidingen is onze relatieve invloed uiteraard verminderd. Eerst waren we één van de zes, nu van de zevenentwintig, met alle verschillen van dien.

Van begin af aan was Nederland pleitbezorger van de zo-genoemde *communautaire* besluitvorming, met een sterke positie van de Commissie, het Europees Parlement en het Hof van Justitie. Het belang van een relatief klein land was hier beter mee gediend dan met *intergouvernementele* besluitvorming waarin grotere landen als Duitsland en Frankrijk kunnen domineren. Daarom waren regering en parlement lange tijd tegen een machtspolitieke opwaardering van de intergouvernementele Europese Raad (ER). Toch is dat precies wat de laatste jaren is gebeurd.

Bob van den Bos

Europese Raad neemt heft in handen

De ER heeft onmiskenbaar het heft in handen genomen, geconfronteerd met ernstige, opeenvolgende crises: ineenstorting van financiële markten, klimaatbedreiging, onbeheersbare migratiestromen, verdeling van de coronasteun en natuurlijk de oorlog in Oekraïne. Als reactie op de Russische agressie volgden drastische maatregelen in de vorm van militaire en humanitaire bijstand en sancties tegen Rusland, ook al hadden die energietekorten tot gevolg. De regeringsleiders komen nu acht in plaats van vier keer per jaar bij elkaar.

Het gaat hier om politiek gevoelige onderwerpen, waar vaak grote (financiële) nationale belangen mee zijn gemoeid. Daarom willen de regeringen hierover alleen intergouvernementeel onderhandelen, dus met vetorecht. Wel worden de conclusies van de ER langs ‘communautaire’ weg via de Raden van vakministers omgezet in wetgeving, waardoor ook het Europees Parlement (EP) betrokken wordt. Tegelijkertijd heeft de (communautaire!) Commissie een prominente rol in de vorming van het Europese beleid.

Voor Nederland komt het dus veel meer dan vroeger aan op het functioneren van de minister-president in de ER. Rutte is het langstzittende lid, samen met de Hongaar Orban, maar die heeft zichzelf gemarginaliseerd. Onze premier heeft volgens alle betrokkenen een goede reputatie als *bemiddelaar* en *probleemoplosser* opgebouwd: door zijn lange ervaring, vaardigheden en dossierkennis ‘opereert hij boven het Nederlands politieke gewicht’. Bovendien onderhoudt hij directe persoonlijke contacten met de belangrijkste spelers.

Nederland bijgedraaid?

De huidige Nederlandse Permanent Vertegenwoordiger (PV) Robert de Groot ziet in de nieuwe Nederlandse ambities geen wezenlijke beleidsverandering. Het is volgens hem meer een wijziging van toon dan van inhoud: ons nationale belang is immers hetzelfde gebleven. Zijn voorganger Ben Bot ziet dat anders: ‘Uit persoonlijke gesprekken met Rutte weet ik dat hij eerst op de euro sceptische lijn van Bolkestein zat, interne markt prima maar verder geen actieve bevordering van brede beleidsintegratie. Hij is helemaal bijgedraaid.’ Ook Marc Peeperkorn, die voor de Volkskrant de Europese Raad al jaren op de voet volgt, is heel stellig: ‘Rutte heeft het Europese licht gezien.’ Hoe dan ook, Nederland heeft nu op het hoogste Europese niveau een veel grotere actieve inzet op tal van terreinen, ook buiten de interne markt.

De hoofdrol in de ER blijft natuurlijk weggelegd voor Duitsland en Frankrijk. Zij nemen de initiatieven en als zij het eens zijn komen andere lidstaten er nauwelijks meer tussen. Ook Nederland niet. In de hoogoplopende discussie over het Corona Herstelfonds van 750 miljard (december 2020) ging Rutte er met de hand op de knip en de biografie van Chopin onder zijn arm met gestrekt been in: Nederland hoeft niet op te draaien voor het slechte beleid van andere lidstaten. Uiteindelijk kwam het fonds er toch, zij het met minder giften en meer leningen en met hardere voorwaarden. Rutte als onbuigzame onderhandelaar in plaats van vriendelijke bemiddelaar.

Positie vakministers

De opwaardering van de positie van de regeringsleiders betekent tegelijkertijd een degradatie van de *Raad Algemene zaken* waarin de BZ-ministers de ER voorbereiden. Minister-president Rutte heeft de facto de portefeuille Europese Zaken van zijn BZ-collega overgenomen. Deze ‘coup’ vond niet stiekem plaats (Australië!), maar wel tamelijk geruisloos. De taak van de Raad Algemene Zaken wordt nu in de praktijk vervuld door het Comité van Permanente Vertegenwoordigers (Coreper). BZ bereidt de documenten voor, maar de raadviseur EU van Rutte heeft net als de buitenlandse zogenoemde *sherpa’s* een grote vinger in de pap. De PV heeft dagelijks direct contact met de twee verantwoordelijke topambtenaren op BZ en AZ.

Ook de Raad waarin de BZ-ministers het Europees Buitenlands beleid bespreken heeft inmiddels een lage status. Gebrek aan daadkracht, verdeeldheid, zwakke Hoge Vertegenwoordigers en geringe betrokkenheid van de ministers zelf zijn hier mede debet aan. Onze inbreng in deze Raad geldt al jarenlang als beperkt.

Onze ministers van Financiën daarentegen hebben wel een opvallend actieve rol op het Europese podium. Sinds Nederland in 1991 permanent nettobetaler werd is hun opstelling in Brussel sterk verhard: vooral niet te veel overdrachtsuitgaven naar armere lidstaten. In Den Haag is het ministerie van Financiën ten koste van BZ dominant geworden in de Europese beleidsbepaling. Nederlandse ministers, van Zalm tot en met Hoekstra – met uitzondering van Wouter Bos – hebben in de EU nogal demonstratief elke indruk van een gepolijste diplomaat zorgvuldig vermeden. Ook smeedde minister Hoekstra de zogenoemde ‘Hanze coalitie’ met andere kleine zuinige landen, ook wel het verbond van dwergen genoemd¹. Nederland heeft volgens Tom de Bruijn wel steeds een relatief sterke positie gehad in de Transportraad en de Landbouwrap: de partners erkenden de grote Nederlandse belangen in de sectoren.

De Nederlandse diplomatieke vertegenwoordiging

De Nederlandse diplomatie geldt in Brussel als zeer profes-

sioneel en effectief. Ook een uitgebreide Clingendael studie bevestigt dat de Nederland inbreng door experts wordt gezien als degelijk voorbereid, met goed gecoördineerde, duidelijke standpunten, voorspelbaar en betrouwbaar. De achtereenvolgende Nederlandse PV’s inclusief de huidige worden hogelijk gewaardeerd: kundig, inhoudelijk goed en met grote institutionele kennis. Actief als bemiddelaars en coalitiesmeders². Volgens De Groot worden we informeel erkend als de ‘belangrijkste kleinere lidstaat’. Hij krijgt steeds als eerste van deze groep het woord.

De PV en zijn plaatsvervanger (Coreper II) nemen in het Nederlands staatsbestel een bijzondere positie in. Ook al zijn de ministers formeel verantwoordelijk, de resultaten van de *ambtelijke* onderhandelingen hebben in de praktijk een grote draagwijdte. In de coronatijd konden ministers niet fysiek samenkomen waardoor de rol van de PV’s in de Europese besluitvorming nog groter werd. De onderhandelaars ontvangen instructies uit Den Haag, maar in de ervaring van Tom de Bruijn moeten PV’s ‘voor een belangrijk deel los van de hoofdsteden kunnen opereren’. Ben Bot drukt zich nog krachtiger uit: ‘Ik ben vaak tegen

het Nederlandse standpunt ingegaan. Nú een kniebuiging voorkomt erger en verhoedt dat we in andere dossiers een zware tol betalen. Na een jaar of vijf, zes ken je alle handigheden.’

Politieke halsstarrigheid en zuinigheid

Toch ontbreekt het niet aan kritiek van partnerlanden. Nederland wordt gebrek aan flexibiliteit en sympathie voor en empathie met andere lidstaten verweten³. Vooral de ‘zuinigheid van een rijk land’ wordt bepaald niet alom gewaardeerd. Ruttes verzet tegen het Corona Herstelfonds wekte grote irritatie. Het ontbreken van diplomatieke buigzaamheid wordt wel geweten aan de kritischer betrokkenheid van de Tweede Kamer. Deze bespreekt met de regering de Nederlandse inzet en wee je gebeente als in de Raad iets anders wordt besloten. Dit maakt het voor onze onderhandelaars erg lastig om de eerdere lenigheid van Ben Bot consequent vol te houden. Volgens Marc Peepkorn (en zijn journalistieke collega’s) heeft de Tweede Kamer te weinig kennis van de EU. PV De Groot wijst er echter op dat onze Tweede Kamer formeel tot de best geïnformeerde parlementen van de EU behoort. Het lijkt wel hem gewenst dat de Kamer ook tijdens het onderhandelingsproces wordt ingelicht over het verloop, zodat er een realistische verwachting ontstaat omtrent het eindresultaat. Opvallend genoeg onderhouden de PV en zijn staf intensieve contacten met de Nederlandse EP-leden, vanwege hun medebeslissingsrecht, maar worden TK-leden zelden in Brusselesignaleerd.

Nieuwe verhoudingen na de Brexit

De ingrijpende gebeurtenissen van de afgelopen jaren op ons continent hebben de EU onmiskenbaar veranderd. Corona, klimaat, Oekraïne, energie, migratie en vooral de verdeling van de lasten hebben een zware wissel getrokken op de Europese samenwerking. Tegelijkertijd is er een

breed gedragen Europees verantwoordelijkheidsgevoel ontstaan om de problemen gezamenlijk aan te pakken. Er is onmiskenbaar sprake van een nieuwe dynamiek. De eerdere vanzelfsprekendheid van vrede in Europa en de energie-afhankelijkheid van Rusland worden nu gezien als naïef. Lidstaten hebben ‘traditioneel’ beleid plots ingrijpend aangepast (Duitsland: defensie, energie, Polen: immigratie). Midden Europese landen zijn nu ‘volwaardig lid’. Een meer autonoom Europees veiligheidsbeleid krijgt zelfs Nederlandse steun. De interne machtsverhoudingen in de EU zijn echter bovenal gewijzigd door het vertrek van het Verenigd Koninkrijk.

Volgens Caroline de Gruyter heeft vooral de Brexit ‘het politieke spel in Brussel compleet veranderd. Ook de Nederlandse positie is totaal anders. We moesten wel. Ons land was na het referendum verweesd. Nederland stond vóór Brexit vaak met de rug naar Berlijn en keek naar Londen. Na Brexit ging dat niet meer. Nu kijkt Nederland naar Berlijn en staat met de rug naar Londen.’ Zij onderkent drie stromingen: legalisme (Duitsland), etatisme (Frankrijk) en liberalisme: (Nederland, VK). ‘De Britten waren onze belangrijkste bondgenoten waar het ging om vervolmaking van de interne markt. Bovenal wisten we ons in de rug gesteund als we voorstellen op andere terreinen wilden pushen of verwerpen.’ Robert de Groot noemt Brexit ‘een echte gamechanger met consequenties waar we nog steeds mee worstelen’. Hij zegt vooral de Britse ambtelijke steun te missen: ‘Even Londen bellen is er helaas niet meer bij.’ Marc Peepkorn: ‘Afgezien van de interne markt toonde Nederland weinig belangstelling voor positieve integratie.’ Uit zijn dagelijkse contacten met PV’s van andere landen en Commissie-ambtenaren blijkt ‘brede opluchting dat het destructieve VK niet meer meedoet’.

Rutte daarentegen nam Cameron zijn Brexit referendum heel kwalijk. Eigenlijk leunde Nederland veel zwaarder op het VK van de conservatieve en eurosceptische Cameron en Johnson dan verwacht mag worden van coalitiekabinetten. Het Nederlands Europabeleid van de laatste decennia

was blijkbaar vooral VVD-beleid. Achtergrond hiervan was de electorale concurrentie van de euro kritische partijen van Fortuyn en Wilders. Toenemende weerstanden tegen ‘het buitenland en Europa’ konden niet straffeloos genegeerd worden. Waarom hebben de meer Europees gezinde coalitiepartners dit laten gebeuren?

De onontkoombare vraag is nu: hoe valt de alom erkende reputatie van de minister-president en de PV als gewaardeerde *bemiddelaars* te rijmen met de nauwe band met het *destructieve* VK? Verzoenen en dan zelf nee zeggen? Robert de Groot zegt hierop: ‘Uiteindelijk wordt Nederland nog steeds gezien als een constructieve partner. Wij hangen nooit achterover en zeggen wij willen dit niet, maar wij hebben duidelijke ideeën wat we wél willen’.

Tot slot

De aangekondigde nieuwe voortrekkersrol duidt op een gewijzigde inzet van Nederland in Brussel: constructief en ambitieus. Meer dan de vorige kabinetten is het huidige ervan overtuigd dat de aard van de actuele problemen een intensieve Europese samenwerking op een breed terrein noodzakelijk maakt. Het opkomend nationalisme en de recente groei van anti-Europese partijen beletten de Europese regeringen niet om te doen wat nodig is en dat besef is nu blijkbaar ook doorgedrongen tot het kabinet Rutte IV als collectief. De VVD en het CDA-fracties gaan hierin mee. Tegelijkertijd zijn de verhoudingen in het kabinet anders dan voorheen. D66 had als tweede partij een sterke positie bij de formatie. Opmerkelijk dat ook de CU het hoge Europese ambitieniveau onderschrijft.

Tegelijkertijd is het zeer de vraag of Nederland zichzelf wel openlijk tot voortrekker moet benoemen. In Berlijn en Parijs zal deze aankondiging in het beste geval tot hilariteit hebben geleid: wat krijgen we nou, moeten wij achter Den Haag aan gaan lopen? Nederlands gezag als grootste van de kleinere landen is natuurlijk onvoldoende om deze pretentie waar te maken.

Het vertrek van het VK maakt het voor Nederland mogelijk en noodzakelijk om niet langer in de louter-interne-markt-stand te blijven hangen. De ruimte die het VK achterlaat zet veel lidstaten aan om zich een sterkere strategische positie te verwerven. Juist ook Nederland intensiveert nu de bilaterale relaties in de gehele EU. De grote vraag is in hoeverre bondgenootschappen ‘struc-

Robert de Groot bij koning Willem-Alexander

tureel’ kunnen zijn. Het ziet er meer naar uit dan we per onderwerp naar coalities moeten zoeken. Ook verdient het voor Nederland overweging om niet altijd haantje de voorste te willen zijn maar vaker de kat uit de boom te kijken. Koos Angela Merkel ook niet dikwijls pas op het laatste moment positie?

Hoe dan ook, het is voor ons land bovenal van belang om de relaties met Berlijn en Parijs te optimaliseren. Vooral de betrekkingen met onze oosterburen moeten vanuit politiek strategisch perspectief hoognodig verder verbeterd worden. Het machtspolitieke belang van Duitsland is te lang ondergeschikt gemaakt aan onze ideologische vriendschap met het VK. Met het ‘protectionistische’ Frankrijk onderhielden we als vrijhandelsland traditioneel afstandelijke relaties. Na de Brexit zijn de verhoudingen wel verbeterd, maar van Macrons vergezichten op financieel-monetair gebied krijgt Rutte blijkbaar nog steeds pijn in de ogen.

Om maximale invloed uit te oefenen heeft Nederland behalve uitstekende diplomaten ook vrienden nodig in de EU. Wie vraagt, moet ook wat geven. De reputatie van inflexibiliteit en gebrek aan empathie doet ons in dit licht geen goed. Het lijkt verstandiger om de rol van bemiddelaar en probleemoplosser verder te cultiveren. Nederland moet zijn partijtje stevig meeblazen maar niet met een grote stok zwaaiend voor de muziek uit willen lopen.

Gesprekspartners

Tom de Bruijn, PV/EU 2003-2011, minister van BZ 2021, minister van buitenlandse Handel en O.S. 2021-2022
Ben Bot PV/EU 1992-2003, minister van BZ 2003-2007
Robert de Groot PV/EU 2017-heden
Caroline de Gruyter, columniste, schrijfster en voormalig EU-correspondente NRC,
Marc Peepkorn, redacteur in Brussel voor de Volkskrant

¹ De zogenoemde Hanze-coalitie bestond uit Nederland, Finland, Denemarken, Zweden, Estland, Letland, Litouwen, Ierland
² ‘Percepties van Nederlandse belangenbehartiging in de Europese Unie’, Clingendael Rapport, 2019
³ Idem

De Defensienota 2022

Er is een oorlog nodig om Defensie weer op te bouwen

Henk van Hoof, voormalig staatssecretaris van Defensie

Na een dienstverband van 16 jaar bij de Koninklijke Marine trad Henk van Hoof op als onderhandelaar bij de vakbond "Vereniging van Hoger personeel". In november 1991 kwam hij in de Tweede Kamer als lid van de VVD-fractie waar hij woordvoerder Sociale Zaken was. Van 1998 tot 2002 was hij staatssecretaris van Defensie in het tweede kabinet-Kok met onder meer personeelsbeleid en materieelvoorziening in zijn portefeuille. Na een korte terugkeer in de Tweede Kamer en een waarnemend burgemeesterschap van Delfzijl keerde hij in 1991 terug als staatssecretaris Sociale Zaken en Werkgelegenheid in het tweede kabinet Balkenende.

Uit de Defensienota 2022

GEKOZEN FOCUS

"Defensie transformeert naar een moderne, technologisch hoogwaardige organisatie met een sneller reactievermogen, groter aanpassingsvermogen en betere gevechtskracht, handelend op basis van de beste informatie. Nederland kan niet zelfstandig onze veiligheid, vrijheid en welvaart beschermen. Dat hoeft ook niet. Als lid van de NAVO en de EU zijn we samen, met landen die onze waarden delen, ingebed in twee sterke en elkaar versterkende bondgenootschappen. Bij de investeringen in Defensie kiezen we daarom voor capaciteiten die, binnen de samenwerkingsverbanden, van meerwaarde zijn. Omdat ze aansluiten bij onze kwaliteiten en omdat ze aansluiten op de behoeften van de NAVO en de EU. Samen staan we sterk tegen de gevaren die zich aandienen."

Monique de Vries

Henk van Hoof

Een gesprek met Henk van Hoof, voormalig staatssecretaris van Defensie 1998-2002, over de Defensienota 2022.

Wat is jouw eerste indruk bij het lezen van deze nota?

Om te beginnen ben ik heel positief over het feit dat er meer geld ter beschikking komt voor Defensie, maar, let wel:

na 2025 zakt de bijdrage alweer onder de 2% van het bbp zoals afgesproken binnen de NAVO. Het is een ambitieuze Defensienota waarop over de gehele breedte van Defensie actiepunten zijn geformuleerd. Op alle drie de hoofdtaken wordt beweging gemaakt, nl. bescherming van ons eigen grondgebied en dat van onze bondgenoten, de handhaving van de internationale rechtsorde en de ondersteuning van de civiele autoriteiten.

Hij herinnert nog aan de tijd dat hij staatssecretaris was. In die periode werd een begin gemaakt met het innen van het vredesdividend: de samenstelling en uitrusting van de krijgsmachtdelen werd anders. In de loop der jaren werd

vervolgens materieel en huisvesting afgestoten of niet vervangen, minder onderhoud, minder reservedelen, personeel dat vertrok, tekorten op het gebied van persoonlijke uitrusting, minder operationele inzet, enz. Met deze nota is sprake van een belangrijke beleidsomslag die ook leidt tot de noodzaak op alle gebieden de achterstanden in te halen en de krijgsmacht aan te passen aan de bestaande dreigingen.

Kun je daar wat specifieker op ingaan?

Alles waar we nu tekort aan hebben moet opnieuw worden opgebouwd en dan gaat het in hoofdlijnen om personeel, materieel, huisvesting, voorraden, inlichtingen en een aangepaste organisatie. En als je dan kijkt naar de enorme lijst van actiepunten dan zal dat de nodige tijd en moeite vergen. In heel Nederland is sprake van een krappe arbeidsmarkt, dus ook voor Defensie. Het wordt dus een enorme uitdaging om mensen naar binnen te halen en te behouden. Daarnaast stort heel Europa- de hele wereld- zich nu op de aanschaf van nieuw materieel hetgeen zal leiden tot lange levertijden. En dan hebben we in ons land ook nog lange bureaucratische procedures bij aanschaf. Het is dus de vraag of het gaat lukken om het geld dat voor de komende twee jaar staat begroot kan worden uitgegeven.

Als dat zo is, waaraan zou Defensie dan prioriteit moeten geven?

In de Defensienota wordt aangegeven dat we ons moeten richten op die gebieden waar we meerwaarde kunnen creëren en moeten specialiseren. Daarbij moet je je wel realiseren dat je bij specialiseren en ook samenwerken in hoge mate ook afhankelijk bent van andere partners met wie je moet afstemmen en afspraken moet maken. Mijn ervaring is dat grote landen hun eigen keuzes maken, hun eigen belangen hebben én een eigen defensie-industrie. Over de Nederlandse defensie-industrie wordt in de nota overigens nauwelijks gesproken: de voorkeur is nu om van "de plank te kopen".

Kortom, gevraagd naar de prioriteiten dan is dat allereerst "het huis op orde brengen". Tegelijkertijd nagaan waar samenwerken en specialiseren, die elkaar niet uitsluiten, in afstemming met anderen mogelijk zijn. Dat zal moeilijk genoeg zijn.

Een ander punt is dat het van belang is dat Defensie letterlijk en figuurlijk de ruimte krijgt om ter land, ter zee en in de lucht te oefenen en opereren tegen de achtergrond van wet- en regelgeving met betrekking tot bijvoorbeeld milieu, infrastructuur en dergelijke.

De spanning zit onder meer in de mate waarin Defensie het begrote geld kan uitgeven gezien de krappe arbeidsmarkt en de levertijden voor (sommig) materieel. Zo nodig moeten de beschikbare gelden worden doorgesluisd naar een volgend jaar. Bovendien zakt na 2025 de bijdrage aan Defensie weer onder de 2% bbp. Als dat zou gebeuren zou dat heel slecht en demotiverend zijn voor Defensie en weer het begin van nieuwe afbraak betekenen.

Vormt deze Defensienota een goede basis voor het beleid in de komende jaren?

Een Defensienota wordt geschreven tegen de achtergrond van de op dat moment geldende en te voorziene dreigingen in de wereld. Het is uiterst belangrijk de nota en de daarin verwoorde voornemens zeer geregeld te herijken op de ontwikkelingen om ons heen. Wat zijn bijvoorbeeld de nieuwe dreigingen, welke de ontwikkelingen op gebied van cyber en IT, etc. Kortom ik ervaar deze Defensienota als positief, als een goede inzet naar een nieuwe volwaardige Krijgsmacht, maar daarmee zijn we er nog niet.

Welke bewoordingen kun je in ‘s lands parlementaire vergaderzaal bezigen en welke zijn niet toegestaan? Hoe scherp kun je en mag je onder woorden brengen wat jou als volksvertegenwoordiger beweegt? Wat is wel en niet toelaatbaar taalgebruik? Is er in de tijd gezien sprake van een, zich sinds de Fortuyn-revolte begin deze eeuw, doorzettende verruwing in omgangsvormen en taaluitingen?

Vragen die zeker na opvallende “incidenten of voorvallen” in de Haagse arena bij regelmaat de aandacht trekken en publieke discussies losmaken. Lezers van dit blad kennen ongetwijfeld sprekende voorbeelden uit de tijd van hun eigen Kamerlidmaatschap. Van discriminerende uitlatingen in de jaren ‘80 en ‘90 uit de vorige eeuw door Hans Janmaat (Centrumpartij/ Centrum Democraten) of uitingen van SP’er Jan Marijnissen (“Even dimmen, voorzitter”) tot meer recent beledigende bewoordingen als van PVV’er Geert Wilders. Hij betitelde VVD-fractievoorzitter Sophie Hermans onlangs nog als “tassendrager van de heer Rutte”.

“We zeggen weleens dat de maatschappij verhuftert, maar we zien verhuftering vooral in taal van sommige politici”. Dat stond te lezen in een interview in het dagblad Trouw, nu tien jaar geleden, met taalpublicist Ton den Boon. Hij is onder meer hoofdredacteur van het Van Dale Groot Woordenboek van de Nederlandse taal. In dit interview zei hij verder dat kwetsen soms doel op zichzelf lijkt te zijn geworden. “Kopvod” als synoniem voor hoofddoekje; straatjeugd wordt “straattuig” en zo noemde hij meer voorbeelden.

Taal is volgens Den Boon vooral bedoeld om te verbinden. Van disrespect getuigend taalgebruik, draagt volgens hem niet bij aan de sociale cohesie, terwijl taal dat wel zou moeten doen. Bovendien is het helemaal niet nodig, vindt Den Boon. Juist politici zouden het hoofd koel moeten houden en problemen op een neutrale manier moeten benoemen (1). Zelf doet hij nog de suggestie van een meer “schertsende toon” bij zaken die je als politicus niet aanstaan.

Vanuit een breder perspectief en het politieke strijdtoneel gezien, is ook een andere insteek denkbaar. Gaat het in het politiek debat juist niet om het aanzetten van verschillen? Mag je of moet je je daarbij als politicus juist niet liefst zo scherp mogelijk uitdrukken? Politici richten zich immers niet alleen tot hun medeparlementariërs, maar evenzeer tot hun eigen achterban en een breder publiek? Het is toch niet voor niks dat voor Kamerleden “onschendbaarheid” geldt voor wat men in het parlement te berde brengt? Kortom het parlement als “theater van onenigheid” waarin uiteenlopende, zo niet tegenovergestelde opvattingen in ferme bewoordingen geëtaleerd mogen, ja moeten worden. Waarbij menig politicus ongetwijfeld vindt dat het parlementair taalgebruik met dat van de bevolking moet “meebewegen”. Zoals Jan Marijnissen ooit zei: het kan bepaald geen kwaad als de Kamer wat meer in “gewone-mensentaal” spreekt.

Tegen deze achtergrond is kennisname van enige relevante literatuur meer dan aanbevolen, zoals bijv. de publicatie *“Over Lijken”* van Peter Bootsma en Carla Hoetink. Deze compacte studie geeft een boeiend historisch overzicht over “ontoelaatbaar taalgebruik in de Tweede Kamer” (2). De auteurs geven na twee inleidende hoofdstukken achtereenvolgens een overzicht van ontoelaatbaar taalgebruik in het interbellum (1934-1940), tijdens de wederopbouw (1945-1963) en sinds de jaren 1960. Het boek rondt af met een slotbeschouwing onder de in dit verband toepasselijk benaming “Ter nagedachtenis”. Verder noem ik nog het mooie analytische overzichtsartikel van Carla Hoetink “Over de persoonlijke aanval als wezenlijk kenmerk van het parlementaire debat” (3). Op de website *Parlement.com* publiceren de hoogleraren Bert van den Braak en Joop van den Berg periodiek columns, die soms eveneens deze thematiek raken.

Terug naar het boek “Over lijken”. De focus ervan is vooral gericht op het zogeheten *“lijkendossier”*. Vanaf 1934 mocht de Tweede Kamervoorzitter zelfstandig Kamerleden vanwege beledigende uitdrukkingen, ordeverstoringen, schending van de geheimhouding of aansporen tot onwettige

CEES BREMMER

Het parlement als “theater van onenigheid”

Over omgangsvormen en taalgebruik in het parlementair debat

Dick Dolman

Jan Marijnissen

handelingen, het woord ontnemen en bij voortdurende ordeverstoring voor een dag schorsen. Bovendien kon hij sinds dat jaar ontoelaatbaar geoordeelde uitspraken uit het officiële verslag van de vergaderingen schrappen. De Steno-grafische Dienst bewaarde deze bijzondere uitspraken, die als “*lijken*” bekendheid verwierven.

Deze “schrappbevoegdheid” bleef tot 2001 bestaan, maar zou overigens in 1993 voor het laatst door de Kamervoorzitter gebruikt worden. Handhaving van uitspraken als “niet gezegd” bleek in de praktijk in toenemende mate zinloos nu de omstrede bewoordingen toch al door tv-camera’s waren geregistreerd en uitgezonden. Tegelijk groeide meer en meer de overtuiging dat de *Handelingen* als volledige en ongekleurde overheidspublicatie een nuttig tegenwicht tegen mediaberichtgeving boden. Terzijde: het Reglement van Orde van de *Eerste Kamer* kende de Senaatsvoorzitter tussen 1939 en 1983 een vergelijkbare bevoegdheid toe, maar voor zover bekend, aldus Bootsma en Hoetink in hun “Woord vooraf”, hield de Senaat geen apart lijkendossier bij.

Gegeven de beperkte ruimte, een korte afrondende impressie. Welke eerste indrukken geeft de hiervoor genoemde literatuur? In elk geval de volgende. Vanaf de jaren ‘60 in de vorige eeuw ontstond er meer ruimte voor scherp en oppositioneel debat. Sinds begin deze eeuw zie je verder in debatten een toename van incidenten en wordt de grens van wat veroorloofd is, steeds meer opgerekt, zoals in 2007 bij de betiteling “knettergek” van minister Ella Vogelaar door Geert Wilders. De afspraak dat Kamerleden elkaar moeten aanspreken op ongepast gedrag faalt, concludeert Bert van den Braak (4).

Intussen bleven zakelijkheid en fatsoen in dit verband steeds kernwaarden van ons Nederlandse parlementaire debat, stelt Hoetink in haar eerdergenoemde uitvoerige bijdrage over “onparlementair taalgebruik” in de Tweede Kamer. En daaruit volgt de taal- en stijlnorm dat in ons parlement de nadruk op argumentatie behoort te liggen en niet op, zoals bijv. in het Britse Parlement, retorische effectiviteit.

Zo bezien valt het met andere woorden nog wel mee met verhuftering van het taalgebruik door onze politici. Verder kent elk tijdperk zo een aantal “not done’s”: woorden of uitdrukkingen die gemakkelijk, althans tussen 1934 en 2001, een lijk konden creëren. Het wekte bij Kamervoorzitter Dolman bijv. verbazing dat z’n voorganger Kortenhorst niet toeliet dat Kamerleden de term “onzin” in de mond namen, terwijl Dolman zelf pertinent tegen het gebruik van de term “liegen” was, aldus Bootsma en Hoetink. Het illustreert tegelijk dat het parlement veelal vertraagd reageert op ontwikkelingen in het maatschappelijk verkeer. Om beide auteurs nog één keer op te voeren: “Parlementaire incidenten kunnen, juist omdat ze een afwijking vormen op “normaal” gedrag, een afspiegeling zijn van breed gedeelde opvattingen over gewenste politieke omgangsvormen”.

Voetnoten

- 1) Genoemd interview is gepubliceerd in Trouw van 1 augustus 2012, ter introductie van een nieuwe taalrubriek in deze krant, die Den Boon afwisselend met mederedacteur Jaap de Berg zou gaan verzorgen.
- 2) Peter Bootsma en Carla Hoetink “*OVER LIJKEN*. Ontoelaatbaar taalgebruik in de Tweede Kamer”, Boom – Amsterdam, 2006
- 3) Carla Hoetink in het Tijdschrift Voor Taalbeheersing van juli 2020 “De persoonlijke aanval als wezenlijk kenmerk van het parlementaire debat; Een analyse aan de hand van de geschiedenis van “onparlementair taalgebruik” in de Tweede Kamer”; pg 169-187.
- 4. “Ongeoorloofd gedrag, de grens is bereikt”. Column Bert van den Braak 10 december 2021; website Parlement.com.

Joost van Iersel

Nederland Indonesië:

Vervolg van een koloniale geschiedenis

1. Geëngageerd historisch onderzoek

Al in de 19e eeuw werd sinds de bredere visie van Thomas Raffles (Java, 1811-1816) kritisch gekeken naar het koloniale regiem, maar het bleven toch eenlingen vanuit een groeiende ‘ethische’ (Leidse) stroming. Nederland en Indonesië is een gecompliceerde geschiedenis met talloze facetten. Maar in essentie was en bleef Indonesië een kolonie en, zoals in vergelijkbare gevallen, een welkome bron van inkomsten en leverancier van grondstoffen voor het moederland en wijder. Een economisch wingebied, dat over 300 jaar en vooral vanaf de 19e eeuw steeds intensiever werd opgebouwd.

Maar het was meer dan economie. Door het aldoor groeiende aantal Nederlanders, vaak generaties lang en deels zich ook uitbundig vermengend met de lokale bevolking, werd Indonesië deel van het Hollandse DNA. Van deze veelkleurige realiteit leggen talloze persoonlijke, historische publicaties en (soms felle) polemieken blijvend getuigenis af. De laatste jaren valt het zoeklicht ook meer op donkere

zijden. In 2016 riep de Zwitsers-Nederlandse René Limpach brede reacties op met zijn proefschrift (in Bern!) *De brandende kampongs van Generaal Spoor*, in 2020 volgden De wraak van *Diponegoro* van Martin van Bossenbroek en *Revolusi* van David van Reybrouck. Limpach en de vele reacties daarop waren politieke aanleiding voor een historisch onderzoek van de Instituten van Volkenkunde, van Militaire Historie en het NIOD. Het project *Onafhankelijkheid, dekolonisatie, geweld en oorlog 1945-1949*, kwam in februari op tafel.

2. Drie verweven hoofdstukken bij de scheiding

De voor Nederland wrede scheiding kon eigenlijk niet anders dan uiterst moeizaam worden voltrokken. Daarvoor lagen de posities te ver uiteen. De centrale hoofdstukken in het scheidingsproces zijn en worden dan ook met de grootste moeite afgerond. Er is een herkenbare parallel met andere dekolonisaties, zoals die van België, Frankrijk, Portugal en

Groot-Brittannië. Er was in de eerste plaats de bittere strijd met duizenden slachtoffers aan beide zijden tussen Nederland en de Republiek, vanaf de *Proklamasi* van Onafhankelijkheid door Soekarno op 17 augustus 1945 tot aan de plechtige soevereiniteitsoverdracht op 27 december 1949. Daarnaast het moeizame proces van erkenning van de Indonesische soevereiniteit door Nederland vanaf 17 augustus 1945.

In de derde plaats is er de (weder-)opname van velen, die vanaf 1945 vanuit Indonesië naar Nederland verhuisden. Het ging om circa 300.000 Nederlanders en Indische Nederlanders, met tot nu 2 miljoen nazaten, en 12.500 Molukkers, nu ongeveer 65.000. Allen brengen eigen geschiedenissen, levensstijl en cultuur naar Nederland. Zij werden hier met tegenzin ontvangen, zonder mededogen voor het harde fysieke en psychische bestaan onder de Japanse bezetter. Velen waren berooid en zij integreerden maar moeizaam. In het bijzonder gold dit voor de Oran-jetrouwe Molukkers. Er zijn ook de nodige rechtszaken aangespannen. Economisch werd de klap uiteindelijk veel beter opgevangen. In 1966 kwam met Indonesië een schuldenregeling tot stand, en Nederland reoriënteerde zich naar Europa. De drie hoofdstukken van strijd om de onafhankelijkheid, van erkenning van de onafhankelijkheidsdatum door Nederland en van integratie van de land-genoten overzee in Nederland zijn uit de aard van de zaak nauw met elkaar verweven, maar zij hebben ieder hun eigen geschiedenis en zij volgen ieder hun eigen traject.

3. Onafhankelijkheid en verwerking van het verleden

De onafhankelijkheid van Indonesië verliep chaotisch en in een vacuüm. Japan capituleerde op 15 augustus, het Britse leger arriveerde pas in september, het Nederlandse bestuur verkeerde in het luchtleide. Soekarno, die zich - gegrepen door de bijna mythische opstand van de Javaanse vorst Dinepongoro rond 1830 – lange jaren had voorbereid, nam vooral onder druk van revolutionaire krachten in de verwarring meteen de gelegenheid te baat voor de *Prokla-masi* van de onafhankelijkheid op 17 augustus. Hij vormde stante pede een regering met Hatta, Sjahrir en anderen. Dit vormde het begin van een lange strijd, te velde zowel als diplomatiek. Het startschot hiervan was de opstand van de revolutionaire *permoedas*, de *Bersiap*, tegen de Nederlandse en Indo-Europese bovenlaag. Soekarno en de nationalisteng kregen geleidelijk meer vat op de situatie met name op Java en Sumatra, waarna de revolutie oversloeg naar Celebes. Daar zocht Raymond Westerling in 1946 de beruchte confrontatie met de revolutionairen in een van beide kanten niets ontziende guerrillaoorlog¹. Daarna blijft het hectisch en onrustig met vijandelijkheden. Ondertussen starten onderhandelingen met Nederland en komen er mede door toedoen van de Republikeinen beschermingskampen voor bedreigde groeperingen tot stand. Maar tijdens de voortdurend stokkende onderhandelingen volgen vanaf juli 1947 en van eind '48 tot januari 1949 de eerste en tweede politionele actie, grootschalige militaire operaties van het KNIL en duizenden dienstplichtigen. Dit was dus ná het perspectiefvolle Akkoord van Linggadjati van 15 november 1946, dat het vooral door toedoen van het stugge Den Haag niet haalde. Op het hoogtepunt waren er 200.000 defensie-mensen in alle mogelijke functies betrokken, van wie 65.000 man te velde. Qua militaire bezetting is het aantal vergelijkbaar met de krijgsmacht in 1940.

De geliefde Wietke van Dort, Soerabaya 1943, zingt niet meer en het aantal Indonesische restaurants krimpt gestaag. Gerepatrieerden zijn inmiddels *vernederlandst*, er zijn ook nog veteranen. Maar de Japanse bezetting kreeg pas in een laat stadium erkenning in het nationale bewust-zijn. De politieke verwerking is ondertussen nog steeds niet afgerond. De onder internationale druk afgedwongen soevereiniteitsoverdracht leidde tot politieke verbittering. Eind 1962 viel tenslotte ook Nieuw-Guinea via de VN (tégen Luns) aan Indonesië toe. Vervolgens werd het stil. De ontwikkelingsrelatie met Indonesië stond in latere jaren onder minister Jan Pronk onder de nodige spanning, totdat president Soeharto zelf deze in maart 1992 zonder omwegen verbrak. Dat moest in Nederland toen wel even worden verwerkt. De kans op een erkenning van de onafhankelijkheidsdatum van 17 augustus 1945 werd vooral door toedoen van de veteranen verspeeld tijdens een politiek zwaar geladen staatsbezoek van Koningin Beatrix aan Indonesië in augustus 1995. Het beeld kantelde pas door een uit-spraak van minister Ben Bot in een rede in 2005²: *Door de grootschalige inzet van militaire middelen kwam ons land als het ware aan de verkeerde kant van de geschiedenis te staan*. Hij sprak namens het kabinet ook van een *politieke en morele aanvaarding van 17 augustus 1945* als datum van de onafhankelijkheid. De Haagse rechtbank veroordeelde in 2011 de staat tot schadeloosstelling en excuses aan weduwen wegens het bloedbad in het dorp Rawagede. Koning Willem Alexander betuigde bij het staatsbezoek in maart 2020 van zijn kant *spijt en excuses* aan Indonesië voor het geweld tijdens de politionele acties.

4. Het oorlogsgeweld onder de loep

De verwerking van het eigen oorlogsverleden is een tijdrovend en moeizaam gebeuren. Gedreven door kritiek op 's lands krijgsgedaden gelastte het kabinet al onmiddellijk in 1949 een onderzoek, de commissie Van Rij/Stam, twee uitnemende juristen, die op basis van bestaand oorlogsrecht in hoog tempo een zeer kritisch en tot op vandaag geprezen rapport presenteerden. De abrupte soevereiniteitsoverdracht stopte verdere uitwerking. Van Rij/Stam belandde in de onderste la. In 1968 bond Joop Hueting, oud-Indiëstrijder (en latere hoogleraar) de kat de bel aan. Een schokkend vraaggesprek in januari '69 bij Achter het Nieuws en vervolgzendingen noopte het kabinet tot archiefonderzoek, dat kort daarna resulteerde in de Excessennota. Premier de Jong concludeerde toen, dat er sprake was geweest van excessen, maar vond tevens dat 'de krijgsmacht zich als geheel correct heeft gedragen'. De oproep tot een parlementaire enquête haalde het niet. Ook de Excessennota ging langs de zijdeur af.

¹ De heftig bediscussieerde Bersiap kostte rond de 6000 levens aan Nederlandse kant, vroeger sprak men van grotere aantallen, van 20 tot 30.000.
² Daar komen duizenden van andere bevolkingsgroepen bij.
Rede Minister Ben Bot bij Stichting Herdenking 15 augustus 1945 (einde oorlog) op 15 augustus 2005

De belangstelling is vooral de laatste jaren sterk gegroeid. Spectaculair was in 2016 een tot in detail uitgevoerd onderzoek van Zwitsers-Nederlandse René Limpach met vergaande conclusies over de oorlogsmisdrijven. Limpach kreeg ruime steun van historisch-wetenschappelijke expertise in Nederland. Deze klarenstoot uit Bern, reacties en publicaties leidden tot de politieke opdracht aan de drie gerenommeerde Instituten tot een onafhankelijke wetenschappelijke studie over de afwikkeling van beide Politionele Acties in 1947 en '48/'49. Zij publiceerden op 17 februari jl. het genoemde rapport Onafhankelijkheid, dekolonisatie, geweld en oorlog 1945-1949, bestaande uit een samenvattend overzichtswerk en deelstudies. Er zijn nog lacunes, zo is het geweld van de tegenpartij onvolgende in beeld gebracht. Het kabinet zond het met een kort commentaar naar de Kamer, waarop een hoorzitting volgde op 23 mei jl.

6000 Nederlandse militairen lieten het leven en aan Indonesische kant vielen ruwweg 100.000 doden, en daarnaast nog enkele tienduizenden doden door onlusten.

Sukarno

De politionele acties mondden uit in een guerrilla. Zij leidden, aldus de studie, tot vele vormen van extreem geweld, ook naar de maatstaven van toen, van incidentele tot structurele en massa-gewelddelicten. Verreweg de meeste werden te velde goedgepraat, militaire en justitiële vervolging bleef vrijwel altijd achterwege. De hoofdverantwoordelijkheid lag echter politiek in Den Haag en Jakarta onder de stelregel 'rust en orde' en het (gevaarlijke) 'eerst orde, dan onderhandelen'. Dit doel resulteerde bij wandaden in straffeloosheid, die de weg vrijmaakte voor verwoestingen en regelrechte moordpartijen. Dit rapport verdient nu een serieus politiek debat. De spiegel die Nederland – gidsland! - wordt voorgehouden, is niet mals. Verdieping zal verantwoordelijkheden in een getrouw historisch perspectief moeten plaatsen, ontdaan van eenzijdigheden. Ook kunnen vervolgoopdrachten van onderzoek recht doen aan de gecompliceerde en ook in menig opzicht rijke geschiedenis van Nederland en Indonesië. Het vervolg van de koloniale geschiedenis Nederland – Indonesië zal met dit alles zeer zijn gediend.

Verschenen boeken

Humeurig volk, verkrampde politiek en hoe het anders kan

Sinds de jaren negentig wordt de Nederlandse politiek geteisterd door drie kwalen tegelijk: vluchtigheid van kiezers die geen vaste partijen meer kennen; verruwing in het gedrag van parlementariërs en kiezersgroepen; versplintering op het politieke toneel dankzij een sterk gegroeid aantal fracties in de Tweede en Eerste Kamer. Niet alleen verliezen oude volkspartijen stelselmatig aanhang, maar het gat dat zij laten vallen wordt opgevuld door een keur aan belangenpartijen en populistische groeperingen. Auteur: Joop van den Berg

Over politieke stiltes

Verwar het niet met afwezigheid

Taal staat in de politiek centraal: in de Tweede Kamer, op social media en in het publieke debat wordt met woorden gestreden. Ook in de filosofie wordt taal steeds met politiek verbonden. Maar wie in staat is tot spreken staat nooit vast: in Black Lives Matter, #MeToo en klimaatmarsen eisen mensen die van oudsher tot zwijgen werden gebracht hun stem op. Stilte kan onderdrukken – soms wordt mensen (en andere dieren) letterlijk hun taal afgenomen, soms figuurlijk. Auteur: Eva Meijer

De ambtsketen veroverd! | De tien eerste vrouwelijke burgemeesters in Nederland

In 2021 was het 75 jaar geleden dat Truus Smulders-Beliën benoemd werd als eerste vrouwelijke burgemeester van Nederland. Pas in 1931 werd het wettelijk mogelijk vrouwen in dit ambt aan te stellen. De eerste vrouwelijke Kamerleden speelden een voornaam rol in dat parlementaire gevecht. Het duurde nog bijna twintig jaar tot de benoeming van een volgende vrouwelijke burgemeester. Auteur: Klaas Tammes

Grote idealen, smalle marges: een parlementaire geschiedenis van de lange jaren zeventig (1971-1982)

Grote idealen, smalle marges beschrijft de kleurrijke politiek van deze jaren. Hoe functioneerde het parlement? Wie bepaalde de agenda? Hoe werd omgegaan met buitenparlementaire druk? Wie was succesvol? Waar kwam de onrust bij de politieke partijen vandaan? Onder redactie van Carla van Baalen en Anne Bos

Terugblik voorjaarsbijeenkomst 10 juni 2022

Overleden

Overleden VOP-leden

Jan Sonneveld (1933-2022)

Ton Frinking (1991-2022)

Andere overleden oud-parlementariërs

Edo Spier (1926-2022)

Henk Pröpper (1931-2022)

Redactie

J.M. (Monique) de Vries	monique@devries.to	070-3520749
C. (Cees) Bremmer	c.bremmer@planet.nl	071-5613125
		06-54853189
G.J.W. (Gerritjan) van Oven	vanoven@casema.nl	071-8890451
		06-25590716
J.P. (Joost) van Iersel	jpvaniersel@gmail.com	070-3546165
		06-20597487
B.R.A. (Bob) van den Bos	bobravandenbos@gmail.com	06-20978171
Paul van der Kraan, eindredacteur	p.vdkraan@tweedekamer.nl	070-3183183
		06-31634125

Commissie rechtspositie

G.B. (Ad) Nijhuis, voorzitter	postvoorgb@gmail.com	0523-677366
P.J. (Pieter Jan) Biesheuvel	pj.biesheuvel@12move.nl	070-3455975
F. (Francisca) Ravestein	franciscaravestein@gmail.com	06-29359059
J. (Hannie) Stuurman	hannie.stuurman@upcmail.nl	0187-841338

Bestuur

J.G.C. (Jan Kees) Wiebenga, voorzitter	jwiebenga@hotmail.com	023-5246141
J.P. (Joost) van Iersel, vicevoorzitter	jpvaniersel@gmail.com	070-3546165
		06-20597487
A. (Arie) de Jong, secretaris	ariedejong@hetnet.nl	071-5212318
		06-47381662
E.G.E.M. (Liesbeth) Bloemen, penningmeester	Lizbloemen@hetnet.nl	071-3018529
G. (Gerrit) Valk, Internat. secr.	gerrit.valk@wxs.nl	06-55382145
D. (Doeke) Eisma	deisma6@gmail.com	070-3241543
		06-52606675
A.L.E.C. (Anne Lize) van der Stoel	alecvdstoel@me.com	020-6252904
		06 55101273

Ambtelijke ondersteuning

Druk: Reprografische afdeling Tweede Kamer
Vormgeving: Stafdienst Communicatie, H.A. (Henk) van der Velden

Verenigingsadres/ledenadministratie

Vereniging van Oud-Parlementariërs, t.a.v. P.A. (Paul) van der Kraan
Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
Website(s): www.Oud-Parlementariërs.nl
Het lidmaatschap van de Vereniging van Oud-Parlementariërs (VOP) staat open voor oud-leden van de Tweede Kamer en/of Eerste Kamer der Staten-Generaal en het Europees Parlement. De contributie bedraagt € 30,- per jaar en moet worden voldaan op betaalrekening NL34INGB0000253063 van de Vereniging van Oud-Parlementariërs, Den Haag.

Ik heb geleerd dat het gevecht om beschaving nooit ophoudt

Ina Brouwer (1950) verliet in 1994 de Tweede Kamer. Dat was na een verkiezingscampagne waarin zij samen met Mohamed Rabbat duolijsttrekker was voor GroenLinks. Het resultaat van die campagne was teleurstellend en dat was voor haar reden om na 13 jaar de Kamer te verlaten.

Ina Brouwer stond bekend als een actief en strijdbaar politicus en van die strijdbaarheid heeft zij nog niets verloren als ik haar spreek. Na een ambtelijke loopbaan (directeur emancipatiebeleid SZW) is zij sinds 2014 weer terug in haar oorspronkelijke beroep als advocaat.

Maar je hebt de pensioengerechtigde leeftijd al een poosje geleden bereikt!

"Ik ben gewoon doorgegaan. Pensioen is niks voor mij! In 2014 kwam ik een oud-collega advocaat tegen die een eigen kantoor begon en bij wie ik me heb aangesloten. Al heel snel raakte ik geïnteresseerd in privacywetgeving en daarin heb ik mij gespecialiseerd. En dat doe ik fulltime. Ik heb nu inmiddels mijn eigen kantoor. Tijdens de lockdown zat ik, net als ieder ander, veel thuis en heb ik besloten me zelfstandig te vestigen. Zo kan ik ook mijn eigen profiel vestigen en dat is interessant. Ik werk veel voor particulieren, want de grotere kantoren richten zich vooral op bedrijven. Ook cliënten die de 'normale' tarieven van een advocaat niet kunnen betalen. (z.g. toevoegingen), en daarnaast voor mensen met een rechtsbijstandverzekering. Ik werk nu wel meer dan ik zou willen... Privacy is een relatief nieuw gebied en wanneer je gespecialiseerd bent, krijg je zo een complete praktijk. Advocatuur is voor mij ook een maatschappelijk beroep. Ik heb zaken tegen Google gedaan en ook twee gewonnen! Ja, daar ben ik wel blij mee. Of voor een particulier tegen grote verzekeringsmaatschappijen en banken vanwege slordig omgaan met dossiers en persoonsgegevens. En natuurlijk FSV-procedures, de zwarte lijsten van de belastingdienst. Als je hoort wat voor ellende dat teweeg heeft gebracht! Ja, dan komt het oude strijdgevoel weer boven. Dat heeft ook al jurisprudentie opgeleverd."

Hoe kijk je terug op je Kamerperiode?

"Ik vond mijn kamertijd geweldig. Ik werd natuurlijk politiek actief in een tijd waarin optimisme overheerste. Wij dachten echt veranderingen teweeg te kunnen brengen, dat we de wereld konden verbeteren en dat gaf je vleugels en energie. Of dat nou het kruisraketendebat was of de antidiscriminatiewetgeving. We werden gesteund en we waren onderdeel van de maatschappelijke beweging. Dat was interessant en het gaf een positief gevoel. En dat gevoel werd versterkt toen we GroenLinks konden oprichten. In die vier partijen stonden allemaal vrouwen aan het hoofd (*Ria Beckers, Andree van Es, Cathy Ubels en natuurlijk Ina zelf*) en we waren geen carrièrepolitici. We hebben iets tot stand gebracht, ook in samenwerking met vele andere vrouwen in de Kamer, van zeer verschillende partijen. Ik kijk daar met veel tevredenheid op terug. Maar dat is wel het verleden!"

Hoe zit het nu met je actuele politieke belangstelling?

"Mijn interesse in de politiek is totaal niet verminderd. Ik schrijf ook over politieke onderwerpen. Maar ik ben wel iemand die graag resultaat bereikt. Voor alleen het politieke debat ben ik niet zo geschikt. Daarom is een Eerste Kamerlidmaatschap niks voor mij. Als ik terug zou komen, en je weet maar nooit, dan is het de Tweede Kamer. Als ik daar iets kan bereiken en verwoorden wat mensen snappen, politiek met inhoud, dan zou ik het doen. Ik ben realistisch, er zijn vele goede gegadigden, dus als ik terug zou willen keren moet ik een campagne gaan starten. Gericht op de grote thema's van de politiek. Echte en inhoudelijke debatten, daar ontbreekt het nu wel aan. Daar zou ik een bijdrage aan kunnen leveren".

En de actuele politiek? Bijvoorbeeld de fusie tussen GroenLinks en de PvdA?

"Ik kijk vooral vanuit een maatschappelijk oogpunt en niet bestuurlijk. Dat is mijn oude CPN-hart. Daar werd politiek gezien als een maatschappelijke beweging. Als progressieve partijen moeten we een politiek platform creëren dat stevig is en tegelijkertijd flexibel en innovatief zodat je de jongere generaties erbij betrekt. Het is zeer de vraag of de oude partijpolitieke structuren van 70 en 80 jaar geleden daar nog aan tegemoetkomen. Nieuwe vormen zijn nodig. Startups, slimme hackers erbij betrekken, daag uit, geef perspectief, doorbreek de somberheid! Wat je vooral nodig hebt is de betrokkenheid van mensen en dat is jammer genoeg met het huidige partijstelsel maar heel beperkt. Daar ben ik heel veel mee bezig. Ik vind het een heel belangrijk onderwerp. Misschien ga ik daar nog wel eens een boek over schrijven!"